הלכות בית הכנסת

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן קנ – מדיני בניית בית הכנסת

א כל מקום שיש שם עשרה מישראל, צריך שיכינו שם בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת. ומקום זה נקרא בית הכנסת. ואם אין בכחם לבנות בית כנסת, ואין להם היכן להתפלל, מחוייבין על כל פנים לשכור מקום מיוחד לתפלה. [ילקוט יוסף, ח״ב, ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמ׳ ריח].

ב המקילים כיום לבנות בנינים גבוהים יותר מבית הכנסת, יש להם אילן גדול לסמוך עליו, ובפרט כשקיימת צפיפות, ובמקום מצות ישוב ארץ ישראל, שיש להקל בזה יותר. וכן המנהג. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, ספר על הלכות קס״ת וביהכ״נ, עמוד ריט, שו״ת יביע אומר חלק ו׳ סימן כו אות ג-ה].

ג אין לבנות בית כנסת בלי חלונות. ולכתחלה טוב ונכון לעשות החלונות בצד מזרח. כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן. ודין זה הוא בין כשמתפלל בבית, כשהוא אנוס ומוכרח להתבטל מתפלה בצבור, ובין כשהוא מתפלל בבית הכנסת. וגם סומא ראוי לו שיתפלל בבית שיש בו חלונות, [אף על פי שלא שייך בו הטעם דרואה השמים ומתעורר לכוין בתפלתו]. ובבית הכנסת טוב שיהיו י״ב חלונות. ומכל מקום אין זה מעכב. ואם התחילו כבר בבניית בית הכנסת, ולא קבעו חלונות בצד מזרח, יש לסיים את בניית בית הכנסת, ואסור לגרום בשביל כך מחלוקות. והמנהג פשוט שאין מקפידים להתפלל להתפלל דוקא כנגד החלונות, ודי במה שיש חלונות בבית זה, או בבית כנסת זו. ויש לקבוע זכוכיות בחלונות, כדי שהחלונות לא יהיו פרוצים. [ילקו״י, ח״ב, ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד ריט, ובמהדורת תשס״ד גם בעמודים תיב, תיג, תיד].

ד אין עושים את מקום ארון הקודש וצד התפלה נגד זריחת השמש ממש, כי זהו דרך המינים, רק מכוונים שיטו קצת לצד מזרחית דרומית, לעומדים מערבית צפונית לירושלים. אמנם אם דבר זה גורם למחלוקת קשה, ומוכרחים להשלים עם המצב, מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. והנח להם לישראל. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, ספר על הלכות קריאת התורה וביהכ״נ, עמוד רכ].

ה לכתחלה יש לבנות את התיבה באמצע אולם בית הכנסת. אולם בית כנסת שהתחילו בבניית התיבה, וקבעו את מקומה לא באמצע בית הכנסת, יש להורות להמשיך לבנות התיבה במקום שהתחילו לבנותה, שאין להחמיר בזה כל כך להעמיד את התיבה דוקא באמצע בית הכנסת. ובפרט במקום שיש הפסד ממון. ואין הבדל בזה בין בית כנסת ארעי לבין בית כנסת קבוע. ובמקומות שמצויים שם רפורמים וקונסרבטיבים, שכוונתם בכל זה לרעה, ראוי להחמיר בזה. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רכא].

ו תיבה שהיתה מונחת במקום מסויים בבית הכנסת, מותר להעבירה למקום אחר בבית הכנסת, ואין בזה משום איסור הורדה. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת ובית הכנסת, בהוספות ומילואים שבמהדורת תשס״ד, עמוד תא. שו״ת יביע אומר חלק ח׳ סימן יח אות ה׳. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רפג].

ז כשבונים בית כנסת, רצוי שהכניסה לאולם בית הכנסת תהיה מתוך הול ופרוזדור קדמי, והשער הפנימי של בית הכנסת עצמו יהיה מול ארון הקודש. וגם הכניסה לשירותים רצוי שתהיה מתוך פרוזדור פנימי, ובאופן נסתר. ונכון מאד לבנות את המדרגות אל העזרת נשים, והכניסה אל העזרה, באופן נפרד לחלוטין מן הכניסה הראשית של הגברים, היכא דאפשר. [ילקוט יוסף, ח״ב, שם עמו׳ רכג].

ח בית כנסת שעזרת הנשים שלו אינה בנויה במישור על רצפת בית הכנסת, אלא הולכת ועולה כמדרגות, יש להקפיד להגביה את המחיצה של העזרת נשים, עד לגובה שכל המתפללים לא יראו את הנשים שבעזרת הנשים. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רכד].

ט אין לבנות בית כנסת בצורת חיקוי למקומות בידור ושעשועים, אלא יבנוהו כיתר בתי הכנסת. ורשאים להדר ביופיו לקיים מה שנאמר ״זה אלי ואנוהו״. ואם כוונתם להרוחה בלבד, ולכן רוצים לבנות את בית הכנסת באופן הדומה לבתי שעשועים, שהם רווחים ורחבים יותר, יש להקל. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רכד].

י מותר לבנות בית כנסת במקום שהיה שם רפת בקר וכדומה, שמאחר ופינו את הרפת, ופנים חדשות באו לכאן, ואין צריך להחמיר בזה. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, הלכות קריאת התורה וביהכ״נ, עמוד רכה].

יא בית מרחץ של רבים יש להתיר להופכו לבית כנסת על ידי הסרת הספסלים ושאר רהיטי בית המרחץ, ולרצף את המקום שטעון ריצוף, ולשפצו ולסיידו ולציירו באופן שיהיה מתאים לייעודו, ולפתוח בו חלונות להרבות אורה לבית הכנסת, וטוב שיעשו י״ב חלונות. והואיל ונעשה שינוי מעשה בגופו של בית המרחץ, ופנים חדשות באו לכאן, לפיכך יש להתיר בזה. [ילקו״י, ח״ב, על הל׳ קריאת התורה ובית הכנסת, בהוספות ומילואים שבסוף הספר, מהדורת תשס״ד, עמ׳ שצז. ושאר״י ח״ג עמ׳ רעז].

יב בית כנסת שנהרס על ידי השלטונות, והקרקע עדיין מוחזקת בידי היהודים, ואין באפשרותם לבנותו, וגם הממשלה אינה מסכימה שימכרו הקרקע, יש להתיר להשכיר הקרקע של ביהכ״נ על ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, לצורך הקמת חנייה לכלי רכב, באופן שישלמו להם דמי השכירות

מראש, והשכירות תיעשה על ידי שבעה אנשי העיר, ובדמי השכירות יקנו דברים שבקדושה, ספרי תורה וסידורי תפלה וחומשים. [ילקוט יוסף, חלק ב', על הלכות בית הכנסת וקריאת התורה, בהוספות ומילואים שבסוף הספר, מהדורת תשס"ד, עמוד שצז].

יג מקום שהוא קבוע לדברי פריצות והוללות, כמו קולנוע וכדומה, אין ראוי לשכור מקום זה כדי להתפלל שם בימים הנוראים ובמועדי השנה, כיון שהוא עדיין קבוע לדברים מכוערים. אבל מותר לקנות מקום כזה, ולקבעו מכאן ולהבא לבית כנסת, כשאין להם מקום אחר מרווח לקובעו לבית כנסת. ואף להשכיר המקום בכהאי גוונא יש להקל. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה וביהכ"נ עמוד רכה].

יד אין לקבוע ראי בכותלי בית הכנסת עצמו. אבל מותר לתלות לוח "שויתי" המוסגר בזכוכית, או לוח "בריך שמיה", וכיוצא באלה, ולתלותו בכותלי בית הכנסת. ואף בכותל שכנגד המתפללים יש להקל. וכן המנהג פשוט. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רכז].

טו מי שתרם ראי לתלותו על הקיר של פרוזדור בית הכנסת, מעל לכיור שרוחצים ממנו המתפללים את ידיהם, מותר לתלות הראי שם, ואין בזה איסור. [ילקו"י, הלכות בית הכנסת עמוד רכז].

טז ראוי ונכון להימנע מלצייר על חלונות בית הכנסת, או על הכתלים, צורות של דגלי שנים-עשר השבטים, כגון אריה, נחש, וכדומה. בין ציורים בולטים בין ציורים שאינם בולטים. ומכל מקום המקילים לצייר על החלונות ועל כותלי בית הכנסת למעלה מקומת אדם, יש להם על מה שיסמוכו. וכן אין לקבוע זכוכית אומנותית בחלונות בגובה שכנגד המתפללים, באופן מפריע לכוונת המתפללים. אולם הנכנס להתפלל בבית כנסת שכבר עברו וציירו על קירותיו תמונות וכדו', או שיש שם תמונות של רבנים, יעצום את עיניו או יסתכל בסידור, ויתפלל תפלת שמונה עשרה, אפילו היו ציורים בולטים. ומכל מקום המקילין לצייר על חלונות וכתלי בית הכנסת דגלי השבטים, למעלה מקומת אדם, יש להם על מה שיסמוכו, ואין צריך להעיר להם. ואמנם אם יודע שישמעו לו להסיר הציורים, טוב שיעיר להם להסיר הציורים, אף אם הציורים הם למעלה מקומת אדם. ובית כנסת שציירו על הכתלים שלו פסוקים ושמות הקודש, יש אומרים שמותר לחזור ולסייד על הפסוקים, שאין איסור מחיקת שם ה' בהעברת סיד, ויש חולקים. ולדעתם אסור אף להרוס הכתלים, או לעשן בתוכם באופן שמשחיר הכתלים וגורם למחיקת שם ה'. ואפילו על ידי גוי אסור. ולדעתם אין להדפיס פסוקי ויכולו השמים וכו' על מטפחות השלחן, שיש לחוש שיבואו לידי זלזול. [ילקוט יוסף, ח"ב על הלכות קריאת התורה וביהכ"נ עמוד רכח, ובמהדורת תשס"ד גם בעמוד תכ].

יז אסור לתלות תמונות של גדולי ישראל וכיוצא באלה, בכותלי בית הכנסת, ובפרט כנגד המתפללים. אלא יתלו תמונות אלה בפרוזדור בית הכנסת. ואם תלו תמונות אלה בבית הכנסת, נכון להסירם משם. ואם הגבאים לא ירצו להסירם משם, לכל הפחות יש להסביר להם שיש לתלות תמונות אלה בכותל שמאחרי המתפללים ולא כנגד פניהם. [ילקוט יוסף, הל' קס"ת וביהכ"נ עמוד רכט].

יח מי שתרם פרוכת של ארון הקודש לבית הכנסת, לזכר קרובי משפחתו, וכתב את שמם באותיות גדולות באמצע הפרוכת, באופן שההקדשה מופיעה בגובה של חזה המתפללים מול ארון הקודש, העיקר להקל בזה, שאין להקפיד על כך. ועל המתפללים העומדים מול ארון הקודש להעלים עיניהם מן ההקדשה שבפרוכת, ולכוין לבם בתפלה. וטוב שיעיינו בסידור שבידיהם בעת התפלה. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רכט, ובמהדורת תשס"ד גם בעמ' תכח].

יט משפחה שהקדישו פרוכת לזכרו ולעילוי נשמתו של אחיהם, והפרוכת הועמדה בהיכל הקודש, שעמד עד אז ללא פרוכת, והוצבה שם במשך עשר שנים, ואז הוחלפה הפרוכת בפרוכת אחרת שהוקדשה על ידי אחד המתפללים לע"נ אחיו, וחברי ועד ביהכ"נ החליטו שהפרוכת הקודמת תועמד שם רק בימות החול, ותוחלף בכל שבת. מעיקר הדין אין שום חזקה לבעלי הפרוכת הראשונה, ורשאים חברי הועד להיעתר לדרישתו של המקדיש השני, ולהעמיד את הפרוכת החדשה בארון הקודש, ולחלק זאת בתורנות כראות עיניהם. ויש להמנע ממחלוקת בעבור זה, כי אצל הקב"ה לא יגרע חלקם של הראשונים במה שהקדימו בעשיית המצוה. ורחמנא ליבא בעי. [ילקו"י, ח"ב, הלכות ביהכ"נ, בהוספות ומילואים, מהדורת תשס"ד, עמ' שצט. והוא משארי"י ח"ג עמ' רפ].

כ כשמסיימים את בניית בית הכנסת, נוהגים לערוך מסיבה לחינוך הבית, ולומר שם דברי תורה וחיזוק לשמירת התורה ומצוותיה. ואין לברך בשם ומלכות ברכת "שהחיינו", וגם לא ברכת הטוב והמטיב, דספק ברכות להקל. וכל שכן שאין לברך שהחיינו בעת יציקת היסודות והגג. אבל רשאים הגבאים או רב בית הכנסת ללבוש בגד חדש בעת חנוכת בית הכנסת, ולברך עליו שהחיינו, ויפטרו בכך את בית הכנסת החדש. ויודיע ברבים שברכת שהחיינו שמברך היא על הבגד החדש, לבל יחשבו שמברך שהחיינו על בית הכנסת ויבואו לידי מכשול. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד רל. שוב נדפס שו"ת יביע אומר חלק ט', ושם (חאו"ח סימן יח) כתב כדברינו כאן].

כא מותר לחנוך בית כנסת בחול המועד, ואין בזה משום "אין מערבין שמחה בשמחה". [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה ובית הכנסת עמוד רלא].

כב בית כנסת פטור ממזוזה, והמנהג לקבוע מזוזה בבתי כנסת בלי ברכה. ואם יש בית דירה עבור השמש או איזה אדם, חייב במזוזה. ובתי מדרשות, ישיבות ומוסדות חינוך, אף שפטורים ממזוזה, מכל מקום כדי לחוש לסברת החולקים המנהג פשוט לקבוע שם מזוזה בלי ברכה. ובתי מדרש, יש מחייבים לקבוע שם מזוזה בברכה אפילו אם אין שם בית דירה, שמאחר והתלמידים יושבים שם מהבוקר עד הערב, דומה הוא לדירה. ויש אומרים

שגם בתי מדרש פטורים ממזוזה, ונכון לחוש לסברא ראשונה ולקבוע מזוזה בלי ברכה. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת עמוד רלב, שובע שמחות חלק א׳ (חופה וקידושין) מהדורת שנת תשס״ה, עמוד תקעז-ח].

כג אסור להחזיר אחוריו לספר תורה, או לישב בספסל שלפני ארון הקודש שיש בו ספרי תורה, כשגבו מופנה לספרי תורה. אבל אם ספרי התורה מונחים גבוה מעשרה טפחים מהארץ, בתוך ארון הקודש, שהספר תורה עומד ברשות אחרת, יש להתיר לישב כשגבו מופנה לארון הקודש, ופניו כלפי העם, מפני שרק אחורי ראשו הוא נגד ארון הקודש. ועוד, שהארון סגור במחיצה קבועה. ומכל שכן שיש להתיר כשהדבר נעשה לצורך מצוה וזיכוי הרבים, כמנהג הדרשנים לדרוש ופניהם אל העם, ואחוריהם כלפי ההיכל, שהוא גם דרך עראי, ובהכרח לדרוש פנים אל פנים. ולפיכך נהגו בהרבה בתי כנסת שנער הבר מצוה דורש במלאת לו י״ג שנה, ופניו אל העם, ואחוריו אל ארון הקודש, שגם בזה יש כבוד התורה, לעודדו ולחזקו שיהיה לו פתחון פה בדברי תורה, ולפני מלכים יתייצב משחר נעוריו, וחנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה. ואין לערער אחר מנהג זה, שהרי רוב ספרי התורה שלנו מונחים בארון הקודש גבוה למעלה מעשרה טפחים מהארץ. ואין צריך שיהיה גבוה למעלה מראשו כשהוא עומד על רגליו. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות קריאה״ת ובית הכנסת עמוד רלג, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תט. ובשארית יוסף ח״ג עמ׳ רפו].

כד בתי כנסת שקבעו בהם מנורות חשמליות בנות שבעה קנים, מותר להם לקיימן, ואין להחמיר להוריד מהמנורה קן אחד, כדי שלא יראה שוה למנורת בית המקדש, כי החומרא בזה מביאה לידי קולא. והמקילים בזה גם לכתחלה יש להם על מה שיסמוכו. [ילקוט יוסף, הלכות ביהכ״נ וקה״ת עמ׳ רלד].

סימן קנא – דיני קדושת בית הכנסת

א בתי כנסיות ובתי מדרשות נקראים ״מקדש מעט״, שנאמר, ואהי להם למקדש מעט-אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ויש בהם קדושה. ולכן ראוי להזהר מאד בכבודם, ולנקותם היטב. ולשבת שם באימה וביראה, ולהדליק בהם נר תמיד לכבוד. [ילקוט יוסף, הלכות ביהכ״נ וקרה״ת עמוד רלה].

ב בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהם שחוק וקלות ראש, ואותם הנוהגים שם שחוק וקלות ראש עליהם נאמר, מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי. ואסור לדבר שיחה בטלה בבית הכנסת. וחובה קדושה להשמר ביתר שאת וביתר עוז באיסור זה, שבעוונותינו הרבים נעשה כהיתר אצל הרבה בני אדם. וחובה קדושה על שומרי משמרת הקודש להוכיח ולהזהיר בנועם על כך. ובזוהר הקדוש הפליג מאד בעונש המדבר דברים בטלים בבית הכנסת, עד שאמרו שם שאין לו חלק באל-הי ישראל. [ילקוט יוסף, ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רלו].

ג בתי כנסיות אין אוכלים בהם, ואין שותים בהם, ואין מטיילים בהם. אולם כשמתקיים שיעור בהלכה או באגדה בבית הכנסת, מותר לחלק לקהל כוס תה או קפה, לעוררם לשמיעת השיעור. ומותר לסעוד סעודה שלישית בבית הכנסת, כאשר אומרים שם דברי תורה. ומותר לאכול שם סעודת מצוה גם במשתה ויין וסעודה גדולה. ולפיכך הנוהגים כיום לעשות סעודת סיום מסכת בבית הכנסת, או סעודת ברית מילה וכדומה, מפני שהמקום מרווח, יש להם על מה שיסמוכו, ובלבד שלא ישתו שם הרבה יין או משקאות המשכרים, וכן ישמרו על קדושת המקום, ולא יבואו לידי ליצנות וקלות ראש חס ושלום. וכל שכן שימנעו מלבוא לשם חס ושלום בבגדי פריצות, וישמרו על הפרדה מוחלטת בין האנשים לנשים. ואם יש חדר צדדי המכיל את צבור המשתתפים, יש להעדיף לערוך שם את הסעודה שלישית. וכל סעודה שיש בה שיכרות, אין לעשותה בבית כנסת, אף שהיא של מצוה. ומותר לעשות סעודה בבית הכנסת בליל ההילולא של הצדיק, אם אומרים שם דברי תורה ודרשות לזכות את הרבים, ונמנעים מלשתות יין. ואמנם עדיף יותר לעשות כן בעזרת נשים. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה ובית הכנסת עמוד רלט, ובהוספות שבמהדורת תשס״ד, עמודים תד-תה. ובשובע שמחות חלק א׳ (חופה וקידושין, תשס״ה) עמוד קלא. שו״ת יביע אומר חלק י׳ סימן יד].

ד מה שנוהגים כיום לחלק לצבור מיני מזונות, או פירות העץ ופירות האדמה, וכדומה, ביום השנה של הפטירה (יאר-צייט), אין בזה איסור לחלקם ולאכלם בבית הכנסת. ויש נוהגים להעמיד אדם אצל הדלת, וכשהצבור יוצא מבית הכנסת מחלקים להם הפירות. [ילקוט יוסף, הלכות ביהכ״נ וקרה״ת עמוד רמא].

ה תלמידי חכמים מותרים באכילה ושתיה בבית המדרש רק מדוחק. ואין הבדל בזה בין אכילה ושתיה לשאר דברים האסורים בבית הכנסת. ולענין זה אפילו מי שיש בו קצת תורה נכלל בכלל חכמים ותלמידיהם. והוא הדין לבאים לבית הכנסת כדי לשמוע שיעור תורה, וקובעים עתים לתורה, שמותרים לשתות תה או קפה בתוך בית הכנסת. ובכל זה אין לחלק בין בית הכנסת לבין בית המדרש, שאף בבית המדרש אין להתיר אכילה ושתיה ועישון סיגריה, ורק תלמידי חכמים ואברכים ולומדי השיעורים רשאים לאכול ולשתות בתוך בית המדרש. [ודוקא כשלומד בבית הכנסת, אבל אם בא לבית הכנסת רק כדי לאכול, אין להקל בזה גם בתלמיד חכם]. [ילקו״י שם עמ׳ תב. שאר״י ח״ג עמ׳ רפד].

ו אסור לעשן סיגריות בבית כנסת, ואפילו אם יש שתי פרוכות בארון הקודש, אחת מבפנים ואחת מבחוץ, אין להתיר עישון בבית הכנסת. ומכל מקום אם לומדים שם שיעור בהלכה או בתלמוד, מותר למי שרגיל הרבה בעישון, לעשן בבית הכנסת בעת השיעור, אם קשה לו לשהות זמן רב בלא עישון.

וכן מותר לבני ישיבות לעשן בבית המדרש, באופן שראשי הישיבה מסכימים לכך, ואין העישון גורם הפרעה לאחרים. ומכל מקום כל האמור הוא מצד קדושת בית הכנסת, אולם יש מקום לאסור בזמנינו את עישון הסיגריות מצד אחר, אחר שהרבה מגדולי הרופאים קבעו בהחלט שסכנה נשקפת לבריאותם של המעשנים, ואף גורמים סיכון לנמצאים בסביבתם, ולכן יש מקום לאסור את העישון על פי הדין, וכמו שהזהירה התורה ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ושומר נפשו ירחק מהם, ואם קשה עליו להפסיק העישון בבת אחת, צריך לצמצם ולהפחית מעט מעט מהעישון עד שיפסיק לגמרי מהעישון. [ילקוט יוסף, על הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רמא. ילקוט יוסף כיבוד אב ואם פרק ז הערה טז. הליכות עולם חלק א׳ עמוד רסו].

ז מותר לשאוף טבק הרחה בבית הכנסת אף בשעת חזרת השליח צבור, ובפרט באותם אנשים הרגילים לשאוף טבק הרחה, ובלעדי זה תהיה דעתו משובשת עליו. ומותר אף להזמין ולכבד אחרים בהרחת הטבק, אף בעת חזרת השליח צבור, שאם לא יזמינם יש כאן משום איבה. אולם יש להקפיד לעשות כן בלי לגרום להפרעה ורעש בעת החזרה, אלא יחלק הטבק בשתיקה. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רמד. שו״ת יביע אומר חלק ג׳ או״ח סי׳מן ד׳ אות א׳].

ח אין ראוי לערוך מסיבת בת מצוה בית הכנסת, אף אם ישמרו על קדושת המקום, ואף אם עורכים את המסיבה בשעת לילה בשעה שאין שם מתפללים. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת ובית הכנסת עמוד רמד].

ט מצד הדין אין כל מניעה לערוך נישואין בבתי הכנסת, ואף שגדולי הדורות שבזמן האחרון בחוץ לארץ בקעה מצאו וגדרו בה גדר, להוציא מלב הרפורמים שהיו מחקים כל מנהגי אומות העולם, וכאן בארצנו הקדושה הסמכות הבלעדית של הדת היא לנאמני תורתינו הקדושה אין לחוש לכך. ובלבד שיזהרו היטב על קדושת המקום, והנשים יכנסו בצניעות הראויה ובכיסוי ראש, וישבו מן הצד, ובהפרדה מוחלטת, ולא ישבו אנשים ונשים יחדיו בערבוביא, לבלתי היות שם ערוב, וגם יזהרו לבל ימשכו בשיחה בטלה וליצנות וקלות ראש, וכן שלא ימשכו במאכל ובמשתה ובעישון סיגריות, שבזה גורמים לחלל קדושת המקום המקודש. אבל אם חסר אחד מן התנאים הנ״ל, ובפרט אם אין מקפידים על כללי הצניעות במקום, שאז על הרב מרא דאתרא לאזור כגבר חלציו, ושלא להרשות בשום אופן עריכת הנישואין בבית כנסת כלל, ומה׳ ישא ברכה. אולם במקומות שגם הנשים יראות ה׳ ומקפידות על הפרדה מוחלטת וצניעות, אין מניעה לערוך חופה בבית הכנסת. והכל לפי שיקול חכמי הקהלה. [ילקוט יוסף, הל׳ קס״ת וביהכ״נ עמוד רמה, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תיא].

י אסיפה של נכבדי העיר, הנעשית לצורך מצוה, כגון לחיזוק הישיבות, או להתקין תקנות לחיזוק עניני הדת בעיר, מותר לעשותה בבית הכנסת. ומכל מקום אם אפשר עדיף יותר שיעשו האסיפה במקום אחר, או בעזרת הנשים. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, הלכות קס״ת ובית הכנסת עמוד רמו].

יא אין לשחוט בתוך בית הכנסת, אפילו שחיטת העופות בערב יום הכפורים. אבל בחצר בית הכנסת, מותר לשחוט. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות קס״ת ובית הכנסת עמוד רמו].

יב אין ראוי לשבת בבית הכנסת רגל על רגל, משום דהוי דרך שחץ וגאוה. שהרי אפילו בביתו אין ראוי לישב כך. ומכל מקום אם כל כוונתו היא לתת על רגליו ספר וכדומה. ובפרט אם הוא בן תורה. [ילקו״י שם, עמ׳ רמו, ובמהדורת תשס״ד גם בעמ׳ תי. ובשאר״י ח״ג עמו׳ רפז].

יג אין ישנים בבית הכנסת, אפילו שינת עראי, אבל בבית המדרש מותר. וכל זה מעיקר הדין, אבל ממדת חסידות נכון שלא לישון גם בבית המדרש אפילו שינת עראי. וכשהוא באמצע לימודו אין לישון גם בבית המדרש, כי כל המתנמנם בבית המדרש תורתו נעשית קרעים קרעים, שנאמר ״וקרעים תלביש נומה״ (סנהדרין עא.). ואין משיחין בבית המדרש אלא בדברי תורה, שקדושת בית המדרש חמורה יותר מקדושת בית הכנסת. ואפילו מי שנתעטש אין אומרים לו רפואה (אסותא) בבית המדרש, ואין צריך לומר בשעת הלימוד. כי המפסיק מלימודו לשיחה בטלה מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר (איוב ל)״הקוטפים מלוח עלי שיח ושרש רתמים לחמם״, (המפסיקים באמצע לימוד התורה שנכתבה בלוחות. רש״י). ויש אומרים שבזמן הזה שאין נזהרים כל כך בשיחה בבית המדרש אומרים רפואה (לחיים טובים) בבית המדרש. ונכון להחמיר באמצע הלימוד. אבל שלא בשעת הלימוד אפשר לסמוך על הסברא הנז׳ לומר חיים טובים בבית הכנסת למי שנתעטש. ואם התחיל בברוך שאמר, בודאי שאין להפסיק לומר חיים טובים לחבירו. [ילקו״י, הל׳ קס״ת וביהכ״נ עמוד רמז. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רפה. ומה שכתב בהליכות עולם חלק ח׳ עמוד שפח, דאין ישנים בבית המדרש גם לא שינת עראי, כנראה כוונתו למדת חסידות, וכמבואר בהערה שם להדיא. וראה בילקוט יוסף מהדורת תשס״ד עמוד תג, ובשו״ת יביע אומר חלק ז׳ חאו״ח סימן כא אות א-ב].

יד במקומות שאין נוהגים לנגן בכלי שיר באמצע התפלות (בימי חול), אין להתיר לנגן בכינור ועוגב בעת התפלה. והאיסור הוא אף בימי החול, וכל שכן בשבתות וימים טובים, ואף בעוגב שאינו פועל על ידי חשמל יש לאסור, מפני שכן דרך הרפורמים לנגן בעוגב בעת תיפלתם. אבל אם עורכים בבית הכנסת סעודת מצוה מותר להביא לשם כלי שיר. וכן בחול המועד שיש מצוה לשמוח ברגל, וכדומה, מותר לנגן בכלי שיר. ובלבד שישמרו על הצניעות בהפרדה מוחלטת, וקדושת המקום. [ילקוט יוסף חלק ב׳ על הלכות בית הכנסת וקריאת התורה, עמוד רמח].

טו הדבר ברור שיש למנוע קריאת עיתונים בתוך כותלי בית הכנסת (בדברי חולין), אף בעיתון שהתירו הרבנים לקרוא בו. ומן הראוי שאדם לא ירגיל עצמו לקרוא בעיתונים, שהדבר גורר, והוי ביטול תורה. [ילקוט יוסף, חלק ב', על הלכות בית הכנסת וקריאת התורה, עמוד רמח].

טז לא ינשק אדם לבניו בבית הכנסת, כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום. ומה שיש נוהגים להתנשק עם העולה לספר תורה בבית הכנסת, מאחר ואין נוהגים כן בארץ ישראל, יש למונעם מלנהוג כן, ומצוה לבטל המנהג בדרכי נועם. אולם אין לגרום מחלוקת עבור דבר זה, אחר שהנוהגים כן אין כוונתם להראות חיבה, אלא דרך כבוד בעלמא. ומותר לנשק ידי אביו ורבו לכבוד והכנעה, אפילו בבית הכנסת. [ילקו"י, הל' קס"ת ובית הכנסת עמוד רמח, ובמהדורת תשס"ד גם בעמוד תיא].

יז החיוב לעמוד מפני אביו ורבו, או מפני זקנים וחכמים הוא גם בבית הכנסת ובבית המדרש, ואפילו בשעה שלומד או מתפלל. [ילקוט יוסף, הלכות בית הכנסת וקריאת התורה עמוד רמט].

יח אין מחשבים חשבונות בבית הכנסת, אלא אם כן הם חשבונות של מצוה, כמו קופת צדקה, פדיון שבויים, וכדומה. ונכון להחמיר שלא לעיין בחשבונות שלו של מים וחשמל, וכדומה, באמצע פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע, אף שהוא מפסיק את תפלתו לאיזה זמן, שיש בזה משום היסח הדעת. [ילקוט יוסף, חלק ב' הלכות קס"ת ובית הכנסת עמוד רמט].

יט יש אומרים שמותר למכור בבית הכנסת ספרי הלכה ומוסר, בשעה שרבים באים לשם, כגון בשעה שמגיעים לשמוע שיעור בהלכה, וכדומה. משום שיש מצוה בקניית ספרי הלכה ולימוד בהם. אולם בימות הקיץ נכון שהמוכר יעמוד בפתח בית הכנסת מבחוץ, או בפרוזדור. [ילקו"י שם עמוד רנ].

כ אין נכנסים לבית הכנסת ולבית המדרש אלא לצורך מצוה, כגון תפלה או תורה וכדומה. ואם צריך לקרוא לאדם שנמצא בבית הכנסת, יכנס ויקרא איזה פסוק, או שיאמר דבר הלכה, או שישמע דבר הלכה, או שישהה מעט בבית הכנסת, ואחר כך יקרא לחבירו. [ילקו"י חלק ב' שם, עמוד רנ].

כא הלכה רווחת בידינו שאסור להכנס לבית הכנסת ולבית המדרש כדי לקצר את דרכו. ואפילו אם הולך לדבר מצוה, אין להתיר לקצר את דרכו על ידי שעובר דרך בית כנסת. ואפילו אם בשעה שנכנס לבית הכנסת שוהה מעט, או קורא פרק תהלים, אין להקל בזה, ולא התירו אלא כשנכנס לבית הכנסת לקרוא לחבירו, ולא נכנס לשם כלל על מנת לקצר את דרכו. ואם נכנס לבית הכנסת שלא על דעת לקצר את דרכו, ואחר כך רוצה לצאת בפתח אחר המקצר את דרכו, רשאי לעשות כן. ואדרבה מצוה היא להכנס לבית הכנסת [כדי להתפלל וכדו'] מפתח אחד, ולצאת מפתח אחר. כדי שיהיה נראה כמחבב המצוה. [ילקוט יוסף, הל' קס"ת וביהכ"נ עמו' רנ. וכ"ה בהליכות עולם ח"א עמוד רסו].

כב אין נכנסים לבית הכנסת כדי להנצל מן הגשמים, ומכל מקום אם היה לומד בחוץ, וירדו גשמים, ורוצה להכנס לבית הכנסת מפני שיש מטר בחוץ, מותר. ובימות הגשמים יש להזהר שלא להכנס לבית הכנסת עד שיקנח מנעליו היטב מהטיט והבוץ, שלא ילכלך את ריצפת בית הכנסת. וראוי שלא יהיה עליו ולא על בגדיו שום לכלוך. [ילקוט יוסף, ח"ב, הלכות קס"ת וביהכ"נ עמ' רנא].

כג אין להכניס שום מטה של מת אפילו של תלמיד חכם לבית הכנסת, או לבית המדרש, ולהניח מטתו במקום שהיה דורש, ולהספידו שם. אולם אם הוא מגדולי הדור, וסבא דמשפטים, ראש בית דין מקודש, יש להתיר בזה. [ילקו"י, הל' קס"ת וביהכ"נ עמ' רנב. וילקו"י על הל' אבלות, תשס"ד, עמו' רעג].

כד אין מניחין ספר תורה על מטתו של חכם, אפילו חכם גדול. אולם אם הנפטר חיבר ספרים, יכולים להניחם על מטתו, שיש בזה כבוד לנפטר. אבל בודאי שחלילה לקוברם יחד עמו. [וכן עשו בפטירת המהרש"א, ובפטירת החפץ חיים, ועוד מגדולי הדורות, שהניחו חיבורם על מטתם]. [ילקו"י, הל' קס"ת וביהכ"נ עמ' רנב. וילקו"י על הל' אבלות, תשס"ד, עמ' רעג].

כה תלמידים קטנים שרוצים ללמדם שפה אחרת [או כתב ערבי וחשבונות] בבית הכנסת, אחר סיום לימוד השיעורים בלימודי קודש, כדי למנוע מהם ללכת ללמוד שפה זו בבתי ספר חילוניים שיושבים שם בתערובת בנים ובנות יחדיו, יש להקל להם ללמוד שפה זו בבית הכנסת, וגם על ידי כך נמנעים מביטול תורה על ידי ההליכה והחזרה מבית הכנסת לבית הספר. ומכל מקום לכתחלה עדיף יותר היכא דאפשר, לייחד כיתת לימוד מחוץ לבית הכנסת, במקום הסמוך והקרוב לשם, כדי ללמד שם לימודי חול. [ילקו"י, הל' קס"ת וביהכ"נ עמ' רנב, ועמו' תח. יבי"א ח"ז סי' כא. וח"ט סי' קח אות עז].

כו אין לערוך הרצאות של חול בבית הכנסת, וכל שכן לערוך שם קונצרטים וכיוצא בזה. אלא אם כן ההרצאה כוללת גם דברי חיזוק ועידוד לשמירת התורה והמצוות (כגון עריכת "סמינרים" לקרב רחוקים לצור מחצבתם). ומותר למסור שיעור לנשים בבית הכנסת, באופן שקובעים שעה לנשים, ואין שם אנשים. אבל אסור ללמד נשים ריקמה, וכדומה, בתוך בית כנסת. [ילקו"י ח"ב שם, עמוד רנה].

כז נכון ורצוי מאד שחייל הנכנס לבית הכנסת יכסה את נשקו תחת בגדיו, ולא יראה לחוץ. ואם אי אפשר לו לכסותו, כגון רובה גדול וכדומה, ויש צורך שישא את נשקו עמו, מסיבה בטחונית, וכיוצא בזה, יש להקל להכנס עם הנשק לבית הכנסת לתפלה. [ילקוט יוסף, הלכות קס"ת וביהכ"נ עמ' רנז].

כח עיוור הרגיל ללכת עם כלב הנחייה, המוליכו ומדריכו ממקום למקום, אין לו להכניס את הכלב לבית הכנסת, וכל שכן בשעת התפלה והלימוד. אלא אם יש לו בית כנסת קבוע שהוא מתפלל שם, יקבעו לו איזה עמוד או מוט מחוץ לבית הכנסת, (בריחוק מה מהפתח) כדי שיוכל לקשור אל המוט את הכלב, בטרם כניסתו לבית הכנסת. [ילקוט יוסף, חלק ב', על הלכות בית הכנסת וקס"ת עמוד רנז].

ל כשעורכים בר מצוה בבית הכנסת, יש להזהיר את הצלמים שלא יפריעו למהלך התפלה ולמתפללים, ויש שאסרו להכניס את הצלמים לבית הכנסת בכלל, ואף שהמנהג להקל בזה, מכל מקום יש להסביר להם שלא יפריעו למהלך התפלה.

לא אין להכניס אופניים לבית הכנסת, אפילו אם הוא חושש להעמידם בחוץ מפני הגנבים, שאין זה כבוד בית הכנסת. אבל מותר להכניסם לחדר הסמוך לביהכ"נ, או למטבח והמסדרון. [ילקוט יוסף, חלק ב', על הלכות קס"ת וביהכ"נ עמוד רנט].

לב יש להקל לגלח את הקטן בבית הכנסת בתגלחתו הראשונה, ולעשות שמחה, שהיא מצוה שמניחים לקטן פאה בראשו, ולחיבוב מצוה מרבים בשמחה, וכמו שכתב בשער הכוונות שכן היו נוהגים, ועשו כן על מצבת רבי שמעון בן יוחאי במירון. [ויש נוהגים שלא לספר את הילד עד שיעברו ג' שנים. ואצלינו לא נהגו לדקדק בזה כל כך]. [ילקוט יוסף, חלק ב', על הלכות קס"ת וביהכ"נ עמוד רנט].

לג מותר לתלות שעון גדול בקיר בית הכנסת, ואין בזה כל חשש איסור משום חוקי העכו"ם. [ילקוט יוסף, חלק ב' על הלכות קס"ת ובית הכנסת עמוד רס].

לד במקומות שהגויים מקפידים שלא להכנס בבית תפילתם בנעלים, מעיקר הדין אין צריך להחמיר בזה לדידן, ומותר להכנס בנעלים לבתי כנסת שלנו, ואף על פי שבכל מקום שהגויים מחמירים באיזה ענין אנו גם כן מחמירים, מכל מקום העיקר בזה להקל. ובפרט דשכיחי גנבים והנעלים צריכות שמירה. ויש נוהגים להחמיר בזה, ואינם נכנסים לבית הכנסת עם נעלים, ויש להם על מה שיסמוכו, ומכל מקום אין מנהגינו כן. [ילקוט יוסף, חלק ב' על הלכות קס"ת ובית הכנסת, עמ' רס].

לה משפחות מישראל שאין להם קורת גג, כגון בעת מלחמה או אסון, מותר לשכנם באופן זמני בבית הכנסת, ולדור שם. ומכל מקום לא יאריכו בישיבתם בבית הכנסת לדור שם דירת קבע למעלה מחודש ימים, אלא ישיגו במהרה מקום אחר להשתכן שם. וכל זה בבתי כנסת של חוץ לארץ, הא לאו הכי יש להחמיר. [ילקוט יוסף, חלק ב', על הלכות קס"ת ובית הכנסת, עמוד רסא].

לו נשים בימי טומאתן, מותרות להכנס לבית הכנסת, כדי להתפלל ולברך כדרכן. ובפרט בימים הנוראים. ומכל מקום רשאות להחמיר על עצמן שלא להכנס באותם ימים לבית כנסת. ומיהו גם בזמן טומאתן חייבות בברכות ובתפלה. [ילקוט יוסף, הל' קס"ת וביהכ"נ עמוד רסב. יביע אומר ח"ג סי' ח].

לז אין לנטוע גן ציבורי במקום בית כנסת שחרב, שאפילו אחר שנחרבו עדיין בקדושתם הם עומדים, וכשם שנוהגים בהם כבוד בקדושתם, כך יש לנהוג בהם כבוד בחורבנם. [ילקו"י שם עמו' רסב].

לח המקילים לנטוע אילנות סביב בית כנסת, יש להם על מה שיסמוכו, ואין לאסור בזה משום "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוקיך". וכל שכן שמותר לנטוע בחצר בית הכנסת עץ ערבה למצות ארבעת המינים. [ילקוט יוסף, הלכות קס"ת וביהכ"נ עמוד רסג. שו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סימן טז].

לט בנין רב קומות שהקדישו דירה אחת בקומה ראשונה לשם בית כנסת, לתפלה וללימוד תורה, רשאים לכתחלה לרכוש דירה בקומה שמעל לבית הכנסת ולדור בה, ולשכב לישן בכל שטח הדירה שלמעלה, ורק בשטח שמעל ארון הקודש שיש בו ספרי תורה, לא ישתמשו שם, ויניחו במקום ההוא ארון בגדים וכיוצא בזה. ובקומות העליונות מותר בלי שום הגבלה, גם בשטח שמעל ההיכל. [ילקוט יוסף, הלכות קס"ת וביהכ"נ עמוד רסו. שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אורח חיים סימן כו].

מ מי שרוצה לבנות בית כנסת, ולכתחלה לבנות על גבי בית הכנסת דירה לצורכו, יש להתיר לעשות כן, ורק במקום שמעל ארון הקודש לא ישתמש שם. וכנ"ל. [ילקו"י, הל' קס"ת וביהכ"נ עמ' רסז].

מא נכון להזהר לכתחלה היכא דאפשר, שלא לעשות בית כנסת תחת דירה של גוי, שבודאי אין הגוי נמנע מלהשתמש בעליית בית הכנסת תשמיש של גנאי, או שיש עבודה זרה וכדומה. ובדיעבד שכבר עשו בית כנסת תחת דירות של גויים, יש להתיר בזה, בפרט אם הוא לזמן עראי. ואין להקפיד להמשיך לקיים את בית הכנסת, שכל תפלות מופנות לבית המקדש, ומשם עולות לשמימה. ויחיד הדר בבנין קומות, ומעליו דרים גויים, מותר לו להתפלל בביתו. [ילקו"י, הלכות ביהכ"נ עמוד רסח].

מב בית כנסת קבוע שמתפללים בו מספר שנים, והגויים רכשו בסמוך אליו בנין, ועשאוהו לבית עבודה זרה שלהם, מעיקר הדין אין צריך לפנות את בית הכנסת, ולרכוש מקום אחר לתפלה, רק שיעשו ככל האפשר לאטום את החלונות כדי שלא ישמעו את כלי השיר והנגינות מהבנין הסמוך. [ילקוט יוסף, חלק ב', ספר על הלכות בית הכנסת וקריאת ספר תורה, עמוד רסט].

מג מותר להתפלל בתוך מערת המכפלה ללא כל חשש, אף על פי שיש על גביו מסגד של הערבים. ובפרט כיום שיש שם מקום מיוחד לישראל להתפלל שם, ויש שם אלא ס"ת וספרי קודש. ולכן אין מקום להחמיר שלא להתפלל שם. וכבר נתבאר לעיל שאין לחוש בזה גם מצד שהוא ליד קבר, מאחר והקבר נמצא עמוק במערה. וכן מותר להתפלל בקבר רשב"י במירון, ובקבר רחל, ובקבר רבי מאיר בעל הנס, ובקבר שמעון הצדיק, ובקבר שמואל הנביא, ומוהר"ן, ליד המצבה, וכל כיוצא בזה. [ילקו"י, הל' ביהכ"נ עמוד רע. ובמהדורת תשס"ד גם בעמוד תיד שו"ת יביע אומר חלק י' חאו"ח סימן טז].

מד הסכמת האחרונים שאין להפוך בית עבודה זרה [כנסיה של נוצרים] שעבדו שם עבודה זרה בקבע, לבית כנסת קבוע. [ילקו"י שם עמוד שכד. שו"ת יביע אומר ח"ב חיו"ד סי' יא אות ד', וח"ו סימן ז' אות א'].

מה בית כנסת בחוץ לארץ, שנבנה בשבת על ידי קבלן גוי, מבלי ידיעת חברי הנהלת בית הכנסת, וידוע שרוב בני העיר בונים בתיהם בקבלנות, מותר להכנס לבית הכנסת ולהתפלל בתוכו בלי שום פקפוק, מכמה טעמים. ואין בזה אפילו חומרא ממדת חסידות, בצירוף סברת הפוסקים דברבים ליכא חשדא, ואפילו אילו היה נבנה בשכירות יומית, אין שום איסור מן הדין להכנס ולהתפלל בו, לדעת מרן השלחן ערוך, וגם אין באיזור ההוא שום בית כנסת אחר. [שו"ת יביע אומר חלק ח' חלק אורח חיים סימן כח].

מו בית כנסת בחוץ לארץ שנבנה בשבת על ידי פועלים גויים, ולפעמים השתתפו בבנייה גם פועלים יהודים שעבדו בשבת, והשקיעו בבנין סך כסף גדול, ואין להם בית כנסת אחר, יש להקל בדיעבד להתפלל בבית כנסת זה, בתנאי שחברי הועד של בית הכנסת יהיו אנשים יראי שמים, שינהיגו את בית הכנסת על פי התורה, ויקיימו בו שיעורי תורה, ומכאן ולהבא לחושבנא טבא. [ילקוט יוסף חלק ב' על הלכות קס"ת ובית הכנסת עמוד רעא]

מז נכון להחמיר שלא להראות לתיירים נוצרים, או שרים ורוזנים שאינן בני ברית, ספר תורה שבארון הקודש, בבואם לבקר בבית הכנסת. אולם כשיש חשש איבה בדבר, אפשר להקל ע"י שהישראל הפותח את הס"ת בפניהם יקרא על כל פנים פסוק אחד, שלא תהיה פתיחתו לשוא. [שו"ת יביע אומר חלק ג' חלק יורה דעה סימן טו].

מח המנהג פשוט להתפלל ברחבת הכותל המערבי, אף לאחר שהרחיבו את המקום ונראה קצת כמקום שאין בו מחיצות. [ילקו"י ח"ב מהדורת תשס"ד, עמ' תטו. ושם אם כותל המערבי הוא כותל העזרה].

מדיני ההנהגה בכותל המערבי

א אמרו חז"ל: "מעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי של בית המקדש". ואמרו עוד: "הנה זה עומד אחר כתלינו, אחר כותל המערבי של בית המקדש, שנשבע לו הקדוש ברוך הוא שאינו חרב לעולם". ומקום הכותל המערבי סמוך לבית קדש הקדשים, שמכוון כלפי בית מקדש של רקיע של מעלה. והמתפלל במקום מקודש זה כמתפלל לפני כסא הכבוד של הקב"ה, שמשם פתח פתוח לרוחה לשמוע ולקבל תפלתם של ישראל, כמו שנאמר, אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים. ולכן מנהג שלומי אמוני ישראל שמתפללים ושופכים צקון לחשם ורחשם ליד הכותל המערבי, שהוא שריד בית מקדשינו, ואשר נוסד על ידי דוד ושלמה. וקדושת המקום גורמת לבאים בחצרות ה' להתעורר בהתלהבות קודש ברשפי אש שלהבת יה, ולהתפלל בכוונה באימה וביראה. ואשרי המכוין דעתו בתפלה זכה וברה לפני ה' יתברך, שאז מובטח הוא שלא תשוב תפלתו ריקם, כמו שנאמר (תהלים י): תכין לבם תקשיב אזנך. כלומר, אם סייעוהו משמי מרומים לכוין לבו בתפלתו, אז בודאי שאזני ה' כביכול קשובות לקול תחינתו. ומצוה לנשק אבני הכותל ולחונן את עפרה, שנאמר, כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. [כתובות קיב. ילקו"י, הל' קס"ת וביהכ"נ עמוד רעב].

ב לפיכך חובה קדושה להכנס ליד הכותל המערבי ביראת כבוד ובכובד ראש, וחלילה להקל ראש כלפי הקודש. ולכן אסור מעיקר ההלכה להכנס לשם בגילוי ראש, בין אנשים ובין נשים. (וכמו שאמרו חז"ל: וירם יד במלך, שחלץ תפילין בפניו. ופרש"י, שגילה ראשו לפניו. ובשבת קנא: כסי רישיה כי היכי דתיהוי עליה אימתא דשמיא). והנשים אשר מוזהרות ועומדות שבכל הליכתן חייבות ללבוש בגדי צניעות, כל שכן שמוזהרות בלכתן אל הכותל המערבי, לבל יכנסו בבגדים ללא שרוולים, או במחשוף, לא תהא כזאת בישראל. ולמוכיחים ינעם ותבא עליהם ברכת טוב. וחובה קדושה מוטלת על האחראים על קדושת המקום להקפיד על קיום המחיצה הקיימת בין גברים לנשים. [ילקוט יוסף, חלק ב', הלכות בית הכנסת וקריאת התורה עמוד רעה].

ג אסור לבוא ליד הכותל לשם ביקור של טיול, או לשם צילום בלבד, וכן אסור בהחלט לדבר שם בשיחה בטילה, כי המקום קדוש לתורה ולתפלה. ואסור לאכול ולשתות על יד הכותל, במקום שנתקדש על ידי רבבות ישראל לתפלה. והמיקל ראשו בשיחה בטילה או באכילה ושתיה ועישון, עוונו גדול מנשוא, ועליו נאמר מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי. ואם עושים ברית מילה על יד הכותל טוב שלא לכבד שם בממתקים ומגדנות רק מחוץ לתחום הסמוך לכותל. [שם, עמוד רעז].

ד מעיקר הדין מותר למתפללים שעל יד הכותל המערבי להכניס יד בתוך הסדקים שבין נדבכי הכותל. וכן מותר לאיש לא טהור, אפילו שהטומאה יצאה מגופו, כגון זב ובעל קרי, להכנס בלי טבילה, על יד הכותל להתפלל שם, וכן הדין לאשה יולדת לפני טבילתה. כי הכותל המערבי הוא חומת הר

הבית, והעומדים לפניו עומדים מחוץ לחומת הר הבית. ולכן מותר להיכנס לשם עם נעלים. ויש להזהר שלא לנתוץ אפילו חלק קטן מאבני הכותל, וכן שלא לקחת מעפר שבין נדבכי הכותל. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות בית הכנסת וקריאת התורה עמוד רעט].

ה אסור להכנס בזמן הזה להר הבית, שהוא מקום המקדש, כולל כל שטח ההיכל והעזרות והחיל, מפני שכולנו טמאי מתים, וקדושה ראשונה שקידש שלמה את בית המקדש קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, וקדושת המקדש מפני השכינה, ואין השכינה בטילה לעולם. שנאמר, והיו עיני ולבי שם כל הימים, ונאמר, והשימותי את מקדשיכם, אף על פי שהם שוממים, בקדושתם הם עומדים. לפיכך הנכנס למקדש בזמן הזה מתחייב באיסור כרת, ומצוה לפרסם הדבר ברבים להסיר מכשול מדרך עמנו. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפ].

ו ענבים הגדלים בהר הבית בזמן הזה, ומובאים למכירה על ידי הערבים, מותר לקנותם ולאוכלם. וכן מים שנשאבו על ידי הערבים מהבור שבעזרת בית המקדש, מותר לשתותם. [שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רפ. שו״ת יביע אומר חלק ה׳ חיו״ד סימן כו אות י׳, וחלק ח׳ עמוד נז בהערה].

ז אסור לטוס במטוס או בהליקופטר על שטח הר הבית להשקיף עליו, כי קדושת אויר העזרה וההיכל נמשכת עד לרקיע והרי הוא כעזרה. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפב].

ח כשיש צורך בדבר, מותר לחתוך בזהירות את העשבים הגדלים בין אבני הכותל, ואין שום קדושה בעשבים אלה. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפב].

סימן קנב – סתירת בית כנסת

א מה שיש נוהגים לחפור בכתלי בית הכנסת כדי לקבוע שם דף עץ (שקורין סטנדר), אין למחות בידם, שיש להם על מה לסמוך. ומכל מקום נכון יותר לקבוע דף זה מבלי לחקוק ולחפור בכותל בית הכנסת, אלא להדקו במסמרים אל הכותל. ומותר לנתוץ מעט מקיר בית הכנסת כדי לעשות שם איצטבא על מנת להניח שם את הסידורים. וכן מותר לסתור קיר בית כנסת כדי לעשות שם חלונות, ואף על פי שסותר שלא על מנת לבנות ולתקן את בית הכנסת, מכל מקום זהו תיקונו, שהרי אינו עושה להשחית, אלא עושה לצורך בית הכנסת וכבודו, ולכן יש להקל בזה. [ילקו״י, שם, עמוד רפג].

ב מה שנוהגים בכמה בתי כנסת לנתוץ בכתלי בית הכנסת חריצים ובקיעים כדי להכניס שם טבלאות של שיש ועץ, המנציחים את התורמים, יש להם על מה שיסמוכו, ואין לאסור בזה משום נתיצת בית כנסת. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפד].

ג בית כנסת שנהרס על ידי השלטונות, והקרקע עדיין מוחזקת בידי היהודים, ואין באפשרותם לבנותו, וגם הממשלה אינה מסכימה שימכרו הקרקע, יש להתיר להשכיר הקרקע של בית הכנסת על ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, לצורך הקמת חנייה לכלי רכב, באופן שישלמו להם דמי השכירות מראש, והשכירות תיעשה על ידי שבעה אנשי העיר, ובדמי השכירות יקנו דברים שבקדושה, ספרי תורה וסידורי תפלה וחומשים, וכיו״ב. [שו״ת יביע אומר חלק ח׳ חאו״ח סימן טז].

ד בית כנסת שנכנסו לתוכו גוים וחיללוהו, והוציאו את כל ספרי התורה מארון הקודש, והניחו דמות אותו האיש שר״י, ואחר כך גברה יד ישראל, מותר לחזור ולהתפלל במקום זה לאחר שיסירו את אותה דמות שנקבעה שם. ולרווחא דמילתא לפני שיתחילו להשתמש בבית הכנסת ובארון הקודש יסיידו ויצבעו הכל מחדש, ויאמרו במפורש שהם חוזרים ומקדישים את בית הכנסת לשם ה׳ הגדול והנורא. ורק לאחר מכן יחזירו עטרה ליושנה לחנוך את בית הכנסת ואת ארון הקודש בתפלות ובתחנונים, ואת ספרי התורה יכניסו להיכל הקודש בקול רנה ותודה המון חוגג, ולהודות לה׳ יתברך על כל תגמולוהי עלינו. ומה טוב ומה נעים אם יוזמנו תלמידי חכמים אנשי שם שיש להם מענה לשון אשר יעוררו את העם להתחזק בתורה ובמצוות ובנתינת צדקה לעניים למוסדות תורה וחסד. [ילקו״י ח״ב שם, בהוספות ומילואים, מהדורת תשס״ד, עמוד שצח. שאר״י חלק ג׳ עמוד רעט].

ה בית כנסת שנתרבו בו המתפללים ונעשה צר מלהכיל את כל המתפללים, ורוצים להרוס את אחד הקירות הפנימיים של בית הכנסת, כדי להרחיב את אולם בית הכנסת ולחברו עם הפרוזדור, אין בזה כל חשש של נתיצה, ומותר לעשות כן. ואם אפשר יבנו מתחלה את הקיר החדש, ואחר כך יהרסו את הקיים. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות בית הכנסת וקס״ת עמוד רפה].

ו בית כנסת שנתרבו בו המתפללים, ונעשה צר מלהכיל את כל הבאים, מותר להרחיב את בית הכנסת במקום שהיה מקודם בית הכסא, מאחר ועוקרים הכסא, ומבטלים את מקום הכסא לגמרי, ואין ניכר עוד מקום בית הכסא כלל. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות בית הכנסת וקס״ת עמוד רפו].

ז מותר לסתור מכותל בית הכנסת כדי לעשות חלונות בכותל, לתועלת המתפללים, ובכדי שיבא להם אורה ויוכלו להתפלל בהרחבת הדעת, ואין בזה איסור נתיצה כלל. וכן מותר לעשות חלונות בכותל בית הכנסת לעזרת הנשים. וצריכים לבנות סביב החלונות בצורה יפה, ולא ישאר כך פגום, שאין זה כבוד בית הכנסת. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפז].

ח בית כנסת שיש שני חלונות בכותל הדרומי שלו, והקיר מפסיק בין חלון לחלון, וגבאי ביהכ״נ רוצים לסתור את הקיר אשר באמצע החלונות, ולחבר שני החלונות ביחד, שיהיו חלון אחד רחב, כדי להרבות האורה, וגם לתוספת אויר, לצבור המתפללים, יש להתיר לעשות כן. [שו״ת יביע אומר ח״ט (סי׳ יז), ושם רמז להט״ז (סי׳ קנא סק״ג), שכתב שאף נתיצה בבהכ״נ לצורך, אסור, ע״כ. ולפ״ז גם בנ״ד יש להחמיר. אולם רבו האחרונים החולקים בזה על דברי הט״ז, ובראשם הא״ר (ס״ס קנב), והיעב״ץ במור וקציעה (סי׳ קנא) והמאמר מרדכי (סי׳ קנב סק״ה). ובספר נזירות שמשון (סי׳ קנא). ובבית מאיר (סי׳ קנא). ובאור שמח (בפ״ה מהל׳ מזוזה ה״א) ובשו״ת אבני נזר (סי׳ לג אות ג). ובשו״ת כוכב מיעקב (סי׳ עד) והמהר״ש ענגיל ח״ג (ס״ס פח). ובחלקת יואב (חאו״ח ס״ס ד). ע״ש].

סימן קנג – סתירת ומכירת בית הכנסת

א יש להחמיר שלא לעשות מבית כנסת בית מדרש ליחיד. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפח].

ב אין לקנות מעילים לספר תורה, ממעיל שנשתמש בו הדיוט. אבל אם באו שודדים וגזלו מבית הכנסת מעיל של ספר תורה, או פרוכת, ועשו ממנה תשמישי חול, ואחר כך חזרו כלים אלו לידי ישראל, לא נתחללה קדושתן, ומותר להחזירן לתשמיש של קדושה. [ילקו״י, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפט].

ג סכום כסף גדול שנתרם לשם בניית בית כנסת גדול ומקוה טהרה, במקום המאוכלס ברבבות יהודים, אבל אין הסכום מספיק לבניית בית הכנסת כלבבם, וברצון ועד הקהלה להוציאו למטרות אחרות, ולהתעלם מבניית המקוה ובית כנסת, בטענה שהזמנה לאו מילתא היא, הנה על אנשי הועד לדעת כי המעות שנגבו למטרת מצוה גדולה של בניית מקוה טהרה, ובית כנסת גדול שיכיל את כל המתפללים, בפרט בימים הנוראים ובחגים, אסור לשנות אותן למטרה אחרת. ואפילו לצורך בית עלמין וכיוצא בזה. ועליהם לגשת מיד לבניית המקוה לנשים, שהוא חשוב יותר מכל ענין אחר, ועל פרנסי הקהלה לפעול במהירות ויפה שעה אחת קודם להקים המקוה לזכות את הנשים בטהרת המשפחה, ולהחזיר עטרה ליושנה להרגיל הנשים לטבול במקוה בכל פעם שהן צריכות לכך, ולהציל אותן מעון של כרת ח״ו. שזהו הרבה יותר חשוב מבניית בית כנסת. וכן מבואר בפוסקים, שבניית מקוה טהרה עדיף יותר מבניית בית כנסת. ואם ישאר מסכום המעות שנגבו, ואי אפשר לבנות בשארית המעות בית כנסת, יקנו בו תשמישי קדושה לבתי כנסת. [ילקוט יוסף, ח״ב הלכות בית הכנסת וקריאת התורה, עמ׳ רפט. שו״ת יביע אומר ח״ז חאו״ח סימן כה, בתשובה לשאלה מועד הקהלה באיראן].

ד אם החליטו גבאי בתי הכנסת בשכונה שהתרומות לבתי הכנסת במשך תקופה מסויימת יהיו מיועדים להשלמת המקוה בשכונה, אין רשות לגבאים של בתי כנסת בודדים להתנגד להחלטה זו. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רפט].

ה ארצות שבראשם עומדים מנהיגים שיש להם סמכות לעשות כרצונם בעסקי הקהלה, ואין מוחה בידם, אף על פי כן אין להתיר להם למכור בית כנסת של כרכים, דשמא יש אחד בסוף העולם, שהיה משתמש באותה בית כנסת, ואינו מסכים להם. וכל שכן בזמנינו בארצות החופש והדרור, שאין תוקף לועד הקהלה ולגבאים למכור בית כנסת. [ילקוט יוסף, ח״ב הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רצא].

ו מבנה ששימש בזמנו כסניף בנק, ונסגר, ואחד הנדיבים קנה אותו למטרת השקעה, ונשאר הבנין ריק, עד שימצא לו שוכר שיוכל להשתמש בו, וביני וביני עלה על דעתו רעיון ליתנו באופן זמני לשם בית כנסת לתפלה ולשיעורי תורה לאחת הקהלות הבאים לאותה עיר לחודשי הקיץ. וביקש מכמה מנדיבי עמנו שישתתפו עמו להרים תרומה למטרה קדושה זו, כי על שכמו רובצים חובות רבים, ואין לאל ידו ליישם מצוה זו לבדו. ואף שהבטיחו לו שיעשו כן, לא קיימו הבטחתם, ועד היום לא נעשה עמו דבר, ואחר שנפתח המקום בקיץ לשם בית כנסת, הקהל נהנו מאד מסדרי התפלות והשיעורים, כעבור הקיץ חזרו איש איש לביתו בעיר הגדולה, ובית הכנסת נסגר. והנדיב הנז׳ אינו יכול להמשיך לבדו לשאת על כפתו את ההוצאות עבור השנה הבאה בגלל החובות הרובצים עליו, ורוצה למוכרו, העיקר לדינא שמותר לו למכור את המקום כחפצו, אחר שהוא בית כנסת של יחיד שנתנה באופן זמני לרבים לתפלה ולשיעורי תורה. [שו״ת יביע אומר ח״י חאו״ח סימן יג].

ז בתי כנסת שבמצרים, או שבארצות רחוקות אחרות, שנסגרו על מסגר מחוסר יהודים מתפללים, לאחר שהיהודים עזבו את העיר ועברו לדור במדינה אחרת, ואין סכויים סבירים שיחזרו אליהם לתפלה ולתורה, מן הראוי שגדולי הדור ימנו אנשים נאמנים מיראי ה׳ וחושבי שמו שימכרו את בתי הכנסת שבאותם ארצות, על מנת שיבנו במקומם בתי כנסת אחרים במקומות שזקוקים להם לתפלה ולתורה, ובפרט בארץ ישראל. מאחר ובתי הכנסת הם בלאו הכי נטושים ומוזנחים מבלי באי מועד, ואם לא ימכרו אותם עלולים להחרב יותר. וגם יהפכו כמערת פריצים ונרקומנים אשר ימצאו שם מחסה למזימותיהם, אשר על כן יפה שעה אחת להקדים ולמוכרם יפה שעה אחת קודם, והקדושה תחול על המעות, והמעות יוקדשו לבניית בתי כנסת חדשים במקומות המאוכלסים ביהודים. וכל זה לענין בית הכנסת והרהיטים, אבל ספרי התורה והרימונים והעטרות של ספרי התורה וכיוצא בהם, אין למוכרם, וצריך לשומרם עד שיתאפשר מצד השלטונות להוציאם למקומות שילמדו ויתפללו בהם. ובינתיים יש לשמור עליהם ולאווררם כדי שלא יבלו. [ילקו״י, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד רצב].

ח בתי כנסת שבחוץ לארץ שנהרסו על ידי הגויים, ואין אפשרות לחזור ולבנותם, יש להקל להשכיר הקרקע של בית הכנסת על ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, באופן שישלמו להם דמי השכירות מראש, ובלבד שישתמשו בדמי השכירות לדברים שבקדושה. [ילקו״י שם עמוד רצג].

ט בית כנסת שחרבה, ונבנה במקומה בית מרחץ ובית טבילה, ובתי כסא ציבוריים, שלא ברשות הרבנים מארי דאתרא, יש לסתור אותם, ולחזור ולבנות במקום בית כנסת, ולהחזירו לקדושתו. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות בית הכנסת וקריאת התורה, עמוד רצו].

י בית כנסת שרוצים להעביר את חדרי השירותים (בתי השימוש) ולקרבם אל בית הכנסת, כך שהכותל של בית הכנסת ישמש גם לבתי השימוש, יש לאסור בזה, שאין לך ביזיון גדול מזה שצד החיצון של הכותל ישמש לחדרי השירותים. ולכן יש לבנות את הקיר של בתי השימוש במרחק כל שהוא מקיר בית הכנסת בהפרדת ריוח כל שהוא, ויקפידו תמיד שלא יהיה ריח רע נודף לבית הכנסת, וכל שכן בשעה שמתפללין. [ילקוט יוסף, הל׳ קס״ת וביהכ״נ עמ׳ רצז. שו״ת יביע אומר ח״א סי׳ י׳].

יא דירה שהיו מתפללים בה באופן קבוע, כמו בית כנסת, ובהיות ונבנו בתי כנסת סמוך לדירה, התדלדל המנין והדירה היתה סגורה במשך זמן מסוים, מותר למסור דירה זו לשם הקמת כולל אברכים במקום, או הקמת שיעורי תורה לנוער בשעות הערב ובשבתות, ואף מותר לקבל על זה שכר ואין בזה כל חשש. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ על הלכות בית הכנסת וקריאת התורה עמוד רצח].

יב ישוב שלא היה לצבור ספר תורה, וקראו בספר תורה של יחיד, ואחר כך קנו הצבור ב׳ ספרי תורה, אין לאותו יחיד כל טענה שימשיכו לקרות בספר תורה שלו. ומכל מקום טוב שיקראו כל שבת בספר תורה אחר. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ על הלכות בית הכנסת וקריאת התורה, עמוד רצח].

יג מותר לעשות פרוכת לארון הקודש מבגד שהשתמש בו הדיוט, הואיל ופרוכת שלנו יש לה דין תשמיש דתשמיש קדושה. אולם לעשות פרוכת מבגד אשה, אם יש מהקהל שמכיר אותה בלבשה את הבגד עליה, יש להחמיר בזה משום הרהור, ואף על פי שאין האשה עוד בחיים, ולכן יש לשנות את צורת הבגד עד שלא יהיה ניכר. ולעשות מבגד הדיוט מפה או מעיל לספר תורה צריך לשנות צורת הבגד ממה שהיה, ואז מותר לעשותו לצורך גבוה. [ילקו״י שם, עמ׳ רצט. שו״ת יביע אומר ח״ג סי׳ יג].

יד מותר להניח את המפות של הספרי תורה, וכן את רימוני הספרי תורה, בתוך ארון הקודש, ליד ספרי התורה. והוא הדין בזה בספר הפטרות העשוי בגלילה כעין ספר תורה. ומעשים בכל יום שכאשר נמצא בספר תורה טעות או דיבוק באותיות, מחזירים אותו לארון הקודש. [שם עמוד ש׳].

טו מותר להזיז את ארון הקודש ממקום למקום בבית הכנסת, (או להעבירו לבית כנסת אחר), לאחר שיוציאו ממנו את ספרי התורה שבתוכו. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות בית הכנסת וקס״ת עמוד שא].

טז ארגז שמונחים בתוכו ספרי לימוד וכדומה, או סידורי תפלה ותהלים, או שמניחים בתוכו טליתות ותפילין, יש מקומות שנוהגים שיושבים על ארגז זה בבית הכנסת, כאשר אין מקומות ישיבה אחרים. ויש לנוהגים כן על מה לסמוך, ואין למחות בידם. [ילקו״י הלכות בית הכנסת עמוד שא].

יז אסור להצניע בתוך ספר, מכתבים, וכדומה, אלא אם כן עושה כן לסימן ומראה מקום. וכל שכן שאסור להצניע בתוך ספרי קודש שערות הזקן, או מעות. [תורה לשמה סימן שו, ילקו״י שם עמוד שב].

יח בית כנסת שקיים אצלם מחסור בספסלים וכסאות, ובימים הנוראים אין להם ספסלים לכל הצבור הרב המגיע לבית הכנסת, ורוצים ליקח בהשאלה ספסלים מבתי הוללות, כמו בית קולנוע, וכדומה, יש להקל בזה במקום צורך. [בפרט כשאין הספסלים ניכרים שהם מבית קולנוע, שאין בהם צורה מיוחדת]. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות בית הכנסת וקריאת התורה, עמוד שב].

יט מותר להשתמש בספסלי בית הכנסת לצורך חול, ולכן מותר להשאילם לאחרים גם אם אין הדבר לצורך מצוה. [ילקו״י, ח״ב בהוספות ומילואים, מהדורת תשס״ד, עמ׳ תב. שארית יוסף ח״ג עמוד רפד].

כ ישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא, הרוצה לבנות בית כנסת, או להשכיר סופר לכתוב ספר תורה לבית הכנסת, מצד עיקר ההלכה אין בזה כל איסור, ומותר לקבל המעות ממנו לבנות את בית הכנסת, או לכתוב או הספר תורה. ומה שכתב בספר החסידים להחמיר בזה, אין זה מצד איסור ממש. וכל שכן אם הישראל מומר נותן מעות לצדקה בסתם, שמותר לבנות בית כנסת ממעות אלה, שאף לחומרא יתירא אין לחוש בזה. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שג].

כא מותר לקבל תרומות לבנין בית כנסת, או לישיבה קדושה, גם מבית כנסת של קהלות הרפורמים או הקונסרבטיבים. אולם אם יהיה צורך לרשום את שם התורם חרות על לוח שיש בבית הכנסת, בין יתר התורמים, אין לקבל מהם תרומות. ולכתחלה אין לפנות אליהם ב״חוזר״ ולבקשם לתרום לבית הכנסת. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שג].

כב כספים שנתקבלו מחוץ לארץ כתמורה לבתי כנסת ותשמישי קדושה שנמכרו בחוץ לארץ, אין להשתמש בהם לגאולת הארץ, שזו הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה, והלכה רווחת בידינו מעלין בקודש ואין מורידין. ויש להעביר כספים אלה לבניית בתי כנסת ביישובים בהם חסרים בתי כנסת. ועל ידי כך יתקיימו דברי חז״ל במגילה כט. עתידים בתי כנסת שבחוץ לארץ שיקבעו בארץ ישראל. [ראה במהרש״א ברכות ח. ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שז].

כג תשמישי קדושה המגיעים מחוץ לארץ העשויים מכסף, אם הם ראויים להמשיך להשתמש בהם כתשמישי קדושה לספר תורה, אין למוכרם אפילו לבניית בית כנסת, אלא ימשיכו להשתמש בהם לספר תורה. ואם אינם ראויים למלאכתם, מותר למוכרם על מנת לקנות בהם תשמישי קדושה וכיוצא בהם. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שז].

כד בית כנסת שעזרת הנשים שלו צר מלהכיל את כל הנשים הבאות לבית הכנסת, ובהגיע עת הימים הנוראים הגבאים הציעו להקצות שורה אחת בפאתי בית הכנסת באופן עראי, על ידי הרחקה מתאימה עם מחיצה המבדלת כדת וכדין, ולאחר הימים הנוראים הכל יחזור למקומו, מותר לעשות כן, מאחר והנשים חייבות התפלה, והרי הן עונות לקידש לקדושה וברכו, כמו האנשים, אין בזה הורדה מקדושה. [שו״ת יביע אומר חלק י׳ חאו״ח סימן טו].

סימן קנד – תשמישי קדושה ונרות בית כנסת

א מותר להתקין מכשיר אזעקה בתוך ארון קודש, שבמקרה של פריצה יוכל להפתיעם על ידי שמיעת קול האזעקה. ואף אם צריכים לחפור ולשבור בתוך ארון הקודש לצורך התקנת המכשיר, אין להחמיר בזה, מכיון שהדבר נעשה לצורך שמירת ספרי התורה. [ילקו״י, הל׳ קס״ת וביהכ״נ עמ׳ שח].

ב יש אומרים שמותר להצניע בתוך ארון קודש תשמישי קדושה, כמו טלית ותפילין וכדומה. דהוי כהיתנו על זה מראש. אמנם לכתחלה יש להניח את הטלית והתפילין וכן החומשים בתוך הארון בחלק התחתון, ולא בחלק העליון שבו מונחים ספרי התורה. [ילקוט יוסף, הל׳ קס״ת וביהכ״נ עמ׳ שט].

ג מותר להניח לשמירה בתוך ארון הקודש, שופר, או יין להבדלה, או לסגולה. אך לכתחלה טוב להניחם בארון למטה. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ על הלכות קס״ת ובית הכנסת, מהדורת תשס״ד, עמוד תא. שו״ת יביע אומר חלק ח׳ סי׳ יט בהערה עמוד עט. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רפב].

ד ארון קודש ישן שהעבירו ממנו את ספרי התורה לארון קודש חדש, יש אומרים שמותר להניח בתוך הארון הישן גמרות וספרי פוסקים, שלב בית דין מתנה עליהם מעיקרא. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שי].

ה ארון קודש שהונחו בו ספרי תורה, אך לאחר שהוקדשו לבית הכנסת עוד ספרי תורה, אין הארון הישן יכול להכילם, ועמדו הגבאים ובנו היכל גדול, וברצונם לתת לתוך הארון הראשון ספרי תלמוד ופוסקים וכו׳, יש לסמוך על הט״ז וסיעתו להקל, מאחר והארון הישן נשאר פנוי, וזה עדיף יותר מאשר לגונזו. [ילקו״י, שם, מהדורת תשס״ד, עמוד ת׳. שו״ת יבי״א ח״ח סי׳ יט. שארית יוסף ח״ג עמוד רפא].

ו ארון קודש שהתיישן ואינו ראוי לתשמישו, וקנו ארון קודש חדש, מותר למכור את הארון הישן, והארון יוצא לחולין, והמעות ישמשו לדברי קדושה. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שיא].

ז ארון קודש הבנוי בתוך הקיר, יש אומרים שאסור לעשות ממנו כסא לספר תורה, שיש בו קדושה יותר מקדושת הכסא של ספר תורה. ויש חולקים וסוברים שאין עליו קדושה יותר מקדושת בית הכנסת. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, הלכות קס״ת ובית הכנסת בהוספות ומילואים, מהדורת תשס״ד, עמוד ת׳. שו״ת יביע אומר חלק ח׳, חלק אורח חיים סימן יט. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רפא].

ח ראוי ונכון שלא להישען על ארון הקודש בבית הכנסת. אולם כשיש דוחק רב בבית הכנסת, כמו בעת דרשת שבת הגדול, וכדומה, ועל ידי הדוחק יש הנשענים על ארון הקודש, יש להם על מה שיסמוכו, שכיון שאי אפשר בלאו הכי, הוי כהיתנו על כך מעיקרא. [ילקו״י, הל׳ קס״ת וביהכ״נ עמו׳ שיב].

ט מותר לכתוב בתוך תיק הספר תורה נוסח ״בריך שמיה״ וכדו׳, כדי שבעת פתיחת ההיכל יוכלו לומר מתוכו את הבריך שמיה, ואין לחוש לכך שיאמרו שנוסח זה כתוב בתוך הספר תורה ממש. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ על הלכות בית הכנסת וקס״ת, עמוד שיג].

י יש מקומות אצל הספרדים שנהגו לפרוס פרוכת נוספת מבפנים לדלתות ארון הקודש, בנוסף לפרוכת החיצונית, ואף שאין חובה מעיקר ההלכה לנהוג כן, מכל מקום יש סמך נכון למנהגם. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ על הלכות קס״ת וביהכ״נ, עמוד שיד].

יא בית כנסת שהובא אליו מחוץ לארץ ארון קודש מפואר ביותר, מעשה חושב, ופרוכת פרוסה עליו כנהוג, ורוצים להדרו לצחצחו לצפותו זהב, וכולו אומר כבוד, ולשם כך רוצים להסיר את הפרוכת מעליו, ולהשאירו בלי פרוכת, כדי להראות את יופיו והדרו לקהל המתפללים, אין להתיר לעשות כן, אלא יש להמשיך במנהג של פריסת פרוכת על ארון הקודש, ואם המצא ימצא בית כנסת שהסירו מעל ארון הקודש את הפרוכת, שלא ברצון מורי הלכה עשו כן, ויש להעיר למוסר אזנם להחזיר עטרה ליושנה. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, על הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שיד].

יב יש לאסור לתלות פרוכת שמצוייר בה אריות על ארון הקודש מבחוץ. שמלבד שהדבר אסור על פי ההלכה, עוד בה שמבלבל דעת המתפללים כנגד הפרוכת. וכן יש לאסור להקים צורת אריות מברונזא או שיש, וכיוצא בזה, מעל ארון הקודש. ורבני ישראל נקראים לדרוש ברבים על כך, ולדבר על לב גבאי בתי הכנסת בכל אתר ואתר, במתק שפתים, להסיר צורות אלו מבתי הכנסת. ויש לעשות הדברים בחכמה ובתבונה, בשלום ובמישור, כדי שלא לגרום חס ושלום מחלוקת בבית הכנסת, כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ויש לפרסם ברבים שלא יוסיפו להקדיש פרוכות כאלה לבתי כנסיות. [ילקוט יוסף, ח״ב, הלכות קס״ת וביהכ״נ, עמוד שטו, ובמהדורת תשס״ד גם בעמוד תכג].

יג מותר לתת סמל ״מגן דוד״ מעל ארון הקודש, או בפרוכת, וכן מותר לארוג צורת שני לוחות הברית על הפרוכת, או לתת צורה זו מעל ארון הקודש, גם אם כתוב בהם ראשי עשרת הדברות [כגון: אנכי ה׳, לא יהיה, לא תשא וכו׳]. וכן המנהג. ומותר לפתוח דלתות ארון קודש בשבת, אף שכתוב עליהם איזה פסוק, ועל ידי פתיחת הארון האותיות נשברות לשנים, ואין לחוש בזה לאיסור מוחק בשבת. [ילקוט יוסף, חלק ב׳,הלכות קס״ת וביהכ״נ, מהדורת תשס״ד עמוד תכג, ותפלה כרך א׳ סימן צ׳].

יד בתי כנסת שבחוץ לארץ שמציבים לצד ארון הקודש את דגלי המדינה, אין לעורר על זה מחלוקת, שיש להם על מה שיסמוכו. אולם במקומותינו כאן בארץ ישראל שלא נהגו בזה, בודאי שאין להנהיג דברים כאלה בבתי כנסת. [ילקוט יוסף, שם, מהדו׳ תשס״ד עמו׳ תכט, ותפלה כרך א׳ סי׳ צ׳].

טו יש נוהגים לתלות לנוי וליופי בדפנות הסוכה, פרוכת שהיתה על ארון הקודש, [מלבד הדפנות הכשרות שיש בסוכה], לקיים בזה מצות זה אלי ואנוהו, התנאה לפניו במצוות. ויש לנוהגים כן על מה שיסמוכו. ואף על פי שהפרוכת היתה פרוסה על ארון הקודש בבית כנסת, מאחר והוא נעשה לצורך מצוה של נוי סוכה, שרי להשתמש בתשמיש דתשמיש דקדושה. [ילקוט יוסף, ח״ב הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שטז, ושם, שיש חסידים שמקפידים שיתפרו המעילים באופן שהכפתורים משמאל כדי להשים הימין על השמאל, הנה בודאי שאף שיש להם סמך, וכוונתם רצויה להגביר הימין על השמאל, מ״מ חומרא בעלמא הוא].

טז יש נוהגים בעת מלחמה ליקח פרוכות שהיו פרוסות על ארון הקודש, ולתלותם כנגד החלונות בבית הכנסת, או בביתו, כדי להאפיל על האור בלילה, בעת התפלה, או לימוד תורה. ויש לנוהגים כן על מה שיסמוכו, שגם זה נחשב לצורך מצוה. ומכל מקום עדיף יותר שיכסו את החלונות בדברים אחרים. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שיח].

יז יש נוהגים לפרוס פרוכת [שהיתה פרוסה על ארון הקודש] לאפריון בבית החתן והכלה, לכבודם. ויש להם על מה שיסמוכו, ואין לאסור בזה מטעם מעלין בקודש ואין מורידין, כי לב בית דין מתנה עליהם, והוא מנהג קדום בירושלים, בהסכמת הגאונים מרי דאתרא. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שיח. שו״ת יביע אומר חלק ז׳ חלק אורח חיים סימן כו].

יח ומטעם זה נהגו גם כן להניח פרוכת על כסא של אליהו הנביא בברית מילה, והסנדק יושב על הכסא, שלב בית דין מתנה עליהם, ומנהג ישראל תורה הוא, והנח להם לישראל. [יביע אומר שם].

יט מותר לעשות כיס לטלית ולתפילין מפרוכת שהיתה פרוסה על ארון הקודש, לאחר שהפרוכת בלתה. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שיח].

כ טס של כסף החקוק על פרוכת שבלתה, מותר להעבירו לפרוכת חדשה. ואם רוצים להתיך את הכסף הרקום על הפרוכת שבלתה, יש לעשותו לדבר מצוה. [ילקוט יוסף, הל׳ קס״ת וביהכ״נ עמוד שיח].

כא נייר או ניילון שעוטפים בהם את הספרים להגן על הכריכה, ואינם מחוברים לספר, מותר לזורקן לאשפה אחר שנקרעו, ואינן צריכים גניזה כלל. [ילקוט יוסף, ח״ב, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמ׳ שיט].

כב בעלי דפוס שיש להם דפי הגה״ה רבים, ובהם דברי תורה, וקיים חשש שיקחו מניירות אלה לעשות מהם קרטונים וכדומה, ואין להם אפשרות לגנוז את כל דפי ההגה״ה, יש אומרים שאין בדפים אלה קדושת ספרים ומותר לשורפן, הואיל ונדפסו לשם הגה״ה בלבד, ולא למדו בהם. [בפרט אם עושים תנאי מראש שלא תחול קדושת ספרים על גליונות ההגה״ה]. ויש חולקים. [שם עמ׳ שיט].

כג אותיות עופרת של בתי דפוס [ישנים] שנכתב בהם שמות הקודש, מותר לפרקם, שהרי מעיקרא הם עומדים לכך. ולוחות צילום שהאותיות מופיעות בהם כסדרם, דינם כדין דפי ההגה״ה הנ״ל, אחר שלא נעשו לשם לימוד. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ על הלכות קס״ת וביהכ״נ, עמוד שכא].

כד מי שחלה במחלה מדבקת ר״ל, ולאחר שיבריא יצטרכו לשרוף את כל חפציו, ומבקש שיביאו לו תפילין, יש אומרים שמותר למסור לו התפילין בשביל לקיים המצוה אף שגורם על ידי זה שלאחר מכן ישרפו את התפילין. ויש חולקים. ולדינא, אם יש לחולה צער רב מכך שאינו מניח תפילין, ויש חשש שצער זה יגרום לדרדור במצבו הגופני ויבא לידי סכנה, יש להקל להביא לו את התפילין, אף שידוע שישרפו את התפילין. ואם הוא גורם שהשריפה תהיה על ידי גוי יש להקל גם שלא במקום סכנה, כדי שלא יתבטל ממצות עשה של מצות תפילין. [ובכל אופן ישתדל שהשריפה לא תהיה על ידי

ישראל. ואם אפשר יש לשכנעם שיסתפקו בקבורת התפילין ולא בשריפתם, ואם אפשר יצוה לאחד מקרוביו שאחר פטירתו יזדרז לקבור התפילין קודם שישרפום]. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שכא. ובמהדורת תשס״ד עמוד תכט. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רפח].

כה דברי תורה הכתובים על דיסקט, או בדיסק-קשיח, מותר למוחקם, ואין בזה חשש משום מחיקת דברי תורה. ואף אם כתובים שם אותיות שם ה׳, מותר למוחקם.

כו סרט של מכונת הקלטה, [טייפ] שהוקלטו עליו ברכות ותפלות וד״ת, מותר למוחקם לצורך הקלטת דברי קדושה אחרים במקומם. ומכל מקום נכון להזהר שלא להכניס סרט זה של רשם קול שהוקלטו עליו דברי קדושה, אל מקומות המטונפים, כי איסור בזיון כתבי הקודש חמור יותר ממחיקתם, וכמו שכתבו האחרונים. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שכא].

כז שם ה׳ הנכתב ברמז, כגון אות ה׳, או ב״ה, ובעזה״י, אין איסור במחיקתם. [ילקו״י שם עמוד שכב].

כח מי שהיה לו ארון עץ לספרי קודש, ולאחר שהרחיב ה׳ גבולו עשה ארון יפה לספרים, יש אומרים שרשאי להשתמש בארון הראשון לצורך חול, על ידי שיפקיע את קדושתו על ידי שאלה. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שכג].

כט נכון שלא ליקח ספר ולהניחו תחת ספר אחר כדי להגביהו, ושיהיה לו נוח לראות בו, אלא אם כן הספר כבר מונח לפניו, שאז מותר להניח הספר השני על גביו כדי לעיין בו. [ילקו״י שם עמוד שכג].

ל מותר לכתוב דברי תורה על גבי ספר פתוח, ויש מחמירים לכתוב על הכריכה מבפנים. [שם].

לא אין להדליק נר של חול מנר של בית הכנסת, ותלמיד חכם הלומד בתוך בית הכנסת, רשאי להדליק סיגריה מנר של בית הכנסת, ויזהר להדליק ישר מן הנר, ולא ידליק על ידי קיסם. [הליכות עולם חלק א׳ עמוד רסח].

לב תלמידי חכמים הלומדים בבית הכנסת, מותר להם להדליק סיגריה מנר הדולק בבית הכנסת, ואין להחמיר להצריך להדליק את הסיגריה על ידי קיסם או נר אמצעי, שדעת כמה פוסקים לאסור דוקא על ידי קיסם. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שכח].

לג מותר לקרוא דברים של חול, כמו מכתבים, לאור נר של בית כנסת, וכגון שנמצא סמוך לבית הכנסת, וקורא לאור נר בית הכנסת. אבל בתוך בית הכנסת בלאו הכי אין להתיר לקרוא שם דברים של חול, כמו חשבונות בנק וכדומה. [ילקוט יוסף ח״ב מהדורת תשס״ד, עמ׳ תמג. הליכות עולם ח״א עמוד רסז].

לד שמן שנמצא בו עכבר מת, אם יש בו ששים כנגד העכבר, כיון שהשמן לא נאסר על פי ההלכה, מותר אף להדליק ממנו נר של בית הכנסת. [ילקוט יוסף שם, עמוד תמג, הליכות עולם ח״א עמוד רסח].

לה נרות שעוה שהקצו אותם לכנסיה של עבודה זרה ומסרום לכומרים, וקודם שהכניסום הכומרים לכנסיה שלהם, נתנו אותם לישראל, מותר להדליקם בבית הכנסת, או לחנוכה או לנרות שבת, שדוקא קרבן אסור גם המוקצה בלבד, מה שאין כן לדבר מצוה הזמנה לאו מילתא היא. [סנהדרין מז: הליכות עולם חלק ז׳ עמוד רעז].

לו מותר למכור ספר תורה ישן, על מנת לקנות בדמים ספר תורה חדש מהודר יותר. ובלבד שהספר תורה החדש יהיה מוכן, וחסר רק נתינת הדמים. [ילקוט יוסף, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד תב. שו״ת יביע אומר חלק ח׳ סימן יט, עמוד א בהערה, ועמוד עג. שארית יוסף חלק ג׳ עמוד רפג].

סימן קנה – לילך לבית המדרש

א מצוה לרוץ בהליכתו לבית הכנסת. אבל אסור לרוץ בצאתו מבית הכנסת. ומי שיש לו אפשרות ללכת רגלי לבית הכנסת לתפלה, עדיף יותר שיעשה כן מאשר שיסע ברכב. ומכל מקום אם הוא ממהר להגיע לבית הכנסת מוקדם ככל האפשר, יכול לנסוע ברכב, וכל שכן אם בית הכנסת נמצא במקום מרוחק מביתו. אלא שנכון שיעמיד את הרכב במרחק קצת מפתח בית הכנסת, כדי שילך רגלי עד הפתח. [ילקוט יוסף, חלק ב׳ הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שכז].

ב הנכון שכל אדם ירגיל את עצמו לאכול בכל יום פת שחרית, ובפרט אם הוא הולך אחר התפלה ללמוד בבית המדרש, כדי שיהיה בריא וחזק ויוכל לעבוד את השי״ת בתורה ובתפלה. [ילקוט יוסף, חלק ב׳, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שכח].

ג אחר שיצא מבית הכנסת ילך לבית המדרש, ויקבע עת ללמוד בכל יום. וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעבירנו אף אם הוא סבור להרויח הרבה. [ילקוט יוסף, ח״ב, הלכות קס״ת וביהכ״נ עמוד שכח].

ד ישתדל אדם ללמוד בכל יום לפחות ב׳ הלכות, כדי שיהיה בכלל מה שאמרו: ״כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא״. ובעלי בתים שאינם לומדים בכל יום אלא ג׳ או ד׳ שעות בלבד, ילמדו הלכות מספרי הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים, ואינם יוצאים ידי חובתם בלימוד משנה

וגמרא בלבד, שאין למדין הלכה מפי תלמוד. [נדה ז:]. וילמדו הלכות מפי תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכה. וראוי ונכון ללמוד מפעם בפעם בספרי מוסר ואגדה, בדברים המביאים לידי יראת שמים ומדות נעלות. [ילקוט יוסף, חלק ב', הלכות קס"ת וביהכ"נ עמוד של].

ה תלמיד חכם או בן ישיבה הלומד בכל היום בסדר הלימוד שלו, אינו צריך לקרוא חק לישראל, ומכל מקום טוב ונכון שגם בן ישיבה יקבע לימוד בחק ישראל בין הסדרים בישיבה, בשעה שאינו לומד גמרא ומפרשיה. [ילקוט יוסף, הל' קס"ת וביהכ"נ עמ' שלב, שו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סי' לא אות ה].

סימן קנו – סדר משא ומתן

א אחר שיסיים זמן הקביעות בלימוד התורה, ילך לעסקיו. וישתדל אדם שלא להיבטל ממלאכה, שכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, וגוררת עוון, כי העוני יעבירנו על דעת קונו. ומכל מקום לא יעשה מלאכתו עיקר אלא עראי, ותורתו קבע. וזה וזה מתקיים בידו. ומכל מקום עדיף יותר ללמוד כל היום, ולקבל משכורת מהכולל או מהישיבה, או ממחזיק פרטי, מאשר לעסוק במלאכה או במשא ומתן, וללמוד רק כמה שעות ביום. ואף אם המשכורת מספיקה לו בדוחק יבטח בהשי"ת, והבוטח בה' חסד יסובבנו. [ילקוט יוסף, ח"ב, הל' קריאת התורה ובית הכנסת עמוד שלג].

ב אף על פי שעל האדם מוטלת חובת ההשתדלות בענין הפרנסה, מכל מקום עליו לבטוח בהשי"ת, שהוא זן ומפרנס לכל חי, ולא יסיר מבטחו מהקדוש ברוך הוא, ויתלה בו הצלחתו, שהכל מידו המלאה. ומכל מקום מותר לאדם לבטח את עצמו בביטוח חיים, ואין לחשוש בזה משום חוסר בטחון בהשי"ת, ובלבד שהדבר ייעשה על פי ההלכה, בהתייעצות עם מורי הוראה. ויש להזהר שלא לחתום על סעיף המתיר עריכת ניתוח אחר המות. [ילקו"י, שם עמו' שלד].

ג יזהר לישא וליתן באמונה, שלא יהיה בעסקיו חשש גזל ותרמית. ועל כן ראוי והגון ללמוד הלכות אלו, כדי שידע את האסור ואת המותר בענינים אלה. [ילקו"י, הלכות קס"ת וביהכ"נ עמ' שלה].

ד יזהר מלהשבע אפילו על דבר אמת, ואפילו אם נשבע על דבר ומקיימו. [ילקו"י שם עמוד שלה].

ה צריך להזהר שלא ישבע אדם בחיי נפשו, שהנפש היא חלק אלוה ממעל והרי הוא כנשבע בשם ה'. וכן לא ישבע בחיי אביו ואמו, או בחיי בניו. וכן יש להזהר שלא ישבע אפילו באמת בנשמת אבותיו. [הליכות עולם חלק ח' הלכות נדרים ושבועות].